

Inštitút pre výskum
práce a rodiny

SOCIÁLNA KLÍMA A NÁZORY NA RODINNÚ POLITIKU (Zhrnutie výsledkov prieskumu verejnej mienky)

Inštitút pre výskum práce a rodiny
Bratislava, marec 2020

Inštitút pre výskum práce a rodiny realizuje v nepravidelných intervaloch zisťovanie názorov verejnosti na otázky ohľadne sociálno-ekonomickej situácie na Slovensku a príslušných verejných politik. Jeden z takýchto prieskumov prebehol vo forme omnibusu koncom januára 2020 a na tomto mieste ponúkame zhrnutie vybraných zistení. Výsledky zverejňujeme s určitým časovým posunom, pretože sme nechceli ovplyvňovať verejnú diskusiu počas predvolebnej kampane. Navyše, v tento kritický čas majú viacerí z nás možnosť na chvíľu zastaviť sa pri témach, na ktoré pri bežnom programe väčšinou nie je čas. Veríme, že prezentované dáta ponúknu dôvod na premýšľanie.

Zber dát uskutočnila agentúra FOCUS na vzorke 1 103 respondentov vo veku 18 rokov a viac, ktorá je reprezentatívna podľa štandardných sociálno-demografických kritérií.

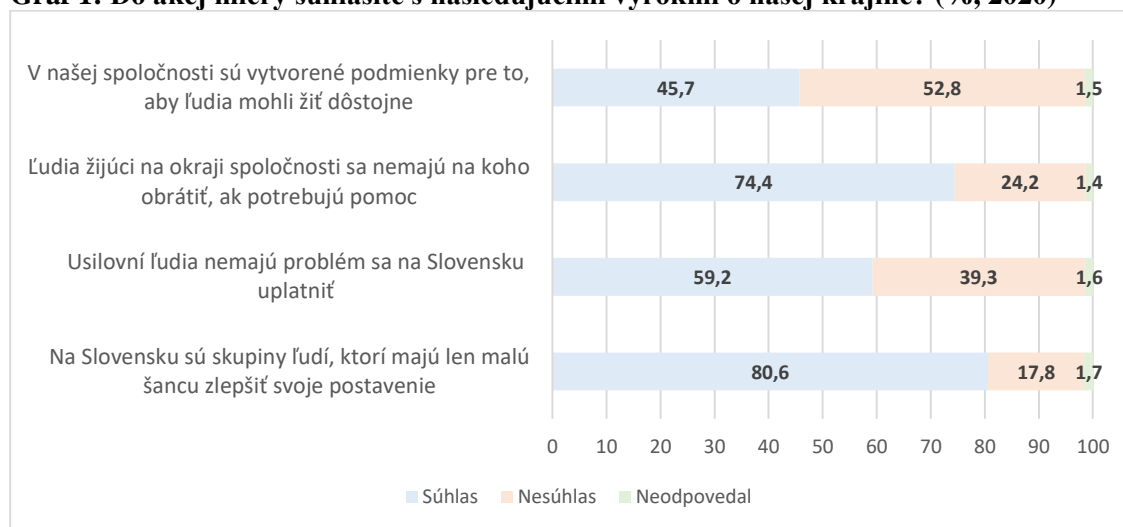
SOCIÁLNA SÚDRŽNOSŤ OČAMI VEREJNOSTI

Sociálna súdržnosť sa prejavuje schopnosťou spoločnosti zabezpečiť pre svojich občanov dôstojné životné podmienky, orientáciou na spoločné ciele, dôverou v inštitúcie, či všeobecne rozšíreným presvedčením o uplatňovaní princípov spravodlivosti. Výsledky prieskumu verejnej mienky realizovaného IVPR naznačujú, že vo viacerých oblastiach máme na Slovensku ešte rezervy.

S výrokom „V našej spoločnosti sú vytvorené podmienky pre to, aby ľudia mohli žiť dôstojne“ súhlasilo 46 % respondentov.¹ Pochybnosť o pilieroch sociálnej súdržnosti sa prejavilo aj vo veľmi vysokej miere súhlasu s výrokom „Ľudia žijúci na okraji spoločnosti sa nemajú na koho obrátiť, ak potrebujú pomoc“. S absenciou, resp. nedostatočnou rozvinutosťou pomoci pre najslabších vyjadrili súhlas takmer tri štvrtiny respondentov.

Dobrou správou je, že nezanedbateľná časť verejnosti vníma Slovensko ako krajinu, kde úsilie a talent prinášajú ovocie. Takýto pohľad bol blízky 60 % opýtaných (graf 1). Avšak využiť naplno svoje danosti nie je ničím samozrejým. Na Slovensku nájdeme výrazné nerovnosti nielen vo výsledkoch, ale aj v príležitostiach, resp. šanciach na sociálny vzostup. Napokon, stačí sa pozrieť na výsledky testovania OECD PISA a rozdiely vo výsledkoch medzi deťmi z bohatých a chudobných domácností. Verejnosť na Slovensku tento stav reflektuje. Potvrďuje to široko zdieľaný súhlas (81 %) s výrokom „Na Slovensku sú skupiny ľudí, ktorí majú len malú šancu zlepšiť svoje postavenie“.

Graf 1: Do akej miery súhlasíte s nasledujúcimi výrokmi o našej krajine? (% , 2020)

Zdroj: IVPR, 2020

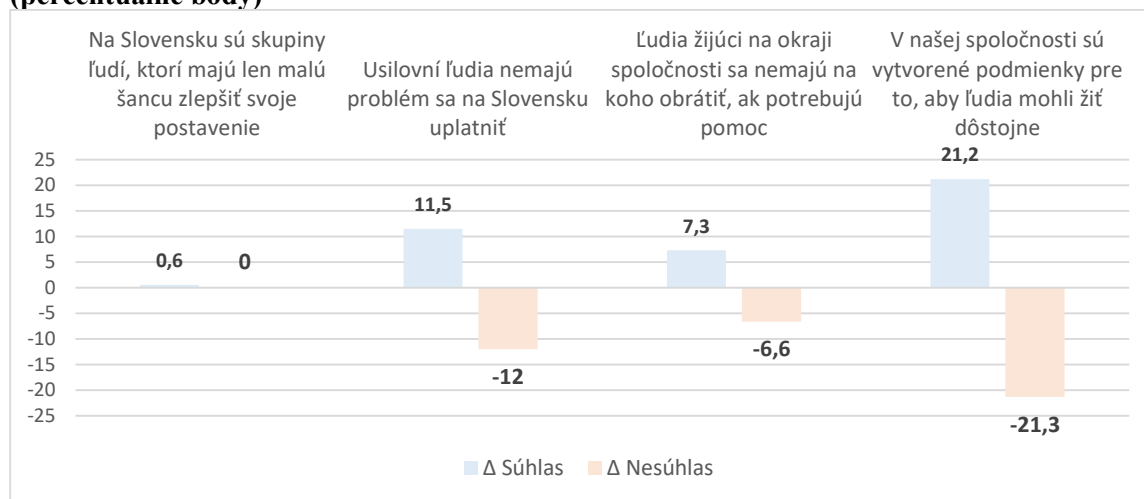
Odpovede na rovnaké otázky sú k dispozícii aj za rok 2014, čo umožňuje zaujímavé porovnanie.² V priebehu tohto relatívne dlhého časového obdobia sa verejná reflexia sociálnej súdržnosti zmenila, indikujúc určité pozitívne trendy. Medzi rokmi 2014 a 2020 sa miera súhlasu s výrokom „V našej spoločnosti sú vytvorené podmienky pre to, aby ľudia mohli žiť dôstojne“ zvýšila o dvadsaťjeden percentuálnych bodov (graf 2). Teda, hoci percepcia možností

¹ „Súhlas“ s výrokom zahŕňa odpovede „rozhodne súhlasím“ a „skôr súhlasím“. Podobne to platí pre výraz „nesúhlas“.

² Ide o dáta z výskumu IVPR zozbierané agentúrou MVK v roku 2014, na vzorke 1158 osôb, reprezentatívnej podľa štandardných sociálno-demografických parametrov.

žiť dôstojný život v roku 2020 nie je veľmi priaznivá, v porovnaní s rokom 2014 ide o výrazný posun. Pozitívny posun nastal aj vo vnímaní uplatnenia sa usilovných ľudí. Podiel respondentov, ktorí súhlasili s výrokom „*Usilovní ľudia nemajú problém sa na Slovensku uplatniť*“, sa zvýšil o takmer dvanásť percentuálnych bodov. Na strane druhej, pocit, že „*ľudia žijúci na okraji spoločnosti sa nemajú na koho obrátiť, ak potrebujú pomoc*“, sa stal o čosi rozšírenejším.

Graf 2: Zmena v miere súhlasu/nesúhlasu s predloženými výroky medzi rokmi 2014 a 2020 (percentuálne body)

Zdroj: IVPR, 2020, 2014.³

Jedným z indikátorov sociálnej súdržnosti je miera napätia medzi rôznymi sociálnymi skupinami. Napätie alebo konflikt sú prítomné v každej spoločnosti, nemusí ísť nevyhnutne o negatívny jav. Problém nastáva vtedy, ak sa napätie stane všeobecne rozšíreným a začne narúšať vzájomné väzby a pocit spolupatričnosti. Vo výskumoch verejnej mienky sa zisťuje, či a ako verejnosť vníma vzťahy medzi rôznymi sociálnymi skupinami, čo môže pomôcť indikovať existenciu reálnych antagonizmov v spoločnosti.⁴

V prieskume IVPR sa respondenti vyjadrovali k šiestim dvojiciam sociálnych skupín (graf 3). Najsilnejšie vníma verejnosť napätie medzi rómskou populáciou a majoritou. Viac než tri štvrtiny respondentov hodnotilo vzťahy medzi Rómami a majoritou ako silno napäté: 31,6 % respondent považuje napätie medzi Rómami a majoritou za veľmi silné, 44,5 % respondentov ho vníma ako silné. Výrazné tenzie existujú podľa verejnosti aj medzi chudobnými a bohatými (za silné ich považuje dokopy 70,4 % opýtaných) a medzi vedením firiem a zamestnancami (63,5 %).

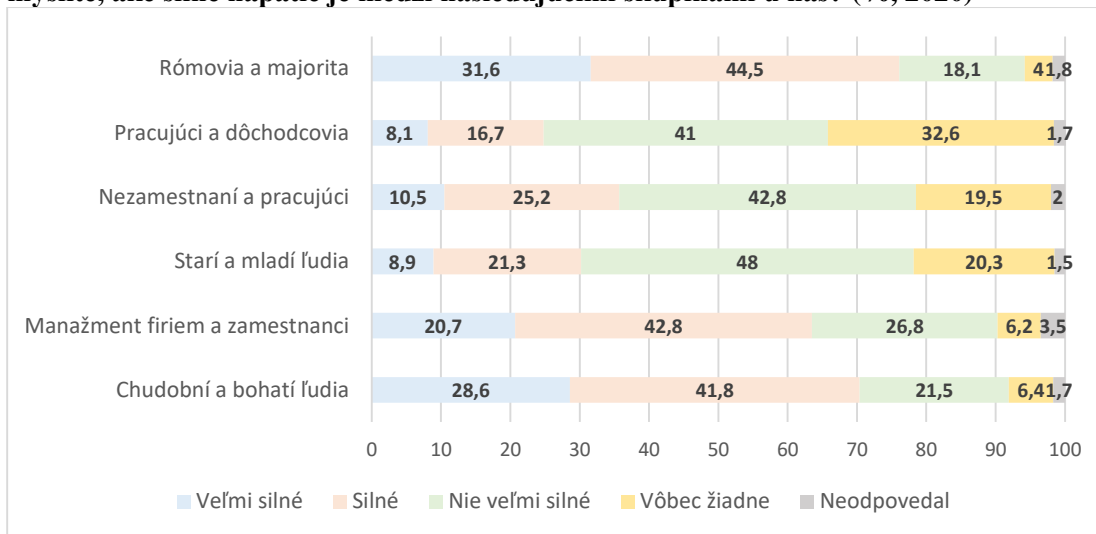
Oproti situácii v roku 2014 sa verejná mienka zmenila v niekoľkých ohľadoch (graf 4). Významne klesol podiel respondentov, ktorí považovali napätie medzi rómskou populáciou a majoritou za silné alebo veľmi silné (jedenásť percentuálnych bodov). Podobne to platí pre vzťah medzi manažmentom a pracujúcimi (osem percentuálnych bodov). Mierne sa zvýšilo

³ Zmeny v zastúpení súhlasných a nesúhlasných odpovedí nie sú rovnaké, pretože v sledovanom období došlo aj k zmenám v zastúpení respondentov, ktorí neodpovedali.

⁴ Vnímanie konfliktov verejnosťou môže indikovať ich reálny výskyt, nie je ale presným odhadom ich prítomnosti a sily v spoločnosti. Pohľad verejnosti môže ovplyvňovať osobná skúsenosť alebo aj to, do akej miery sú jednotlivé rozpory pokryté médiami a pod.

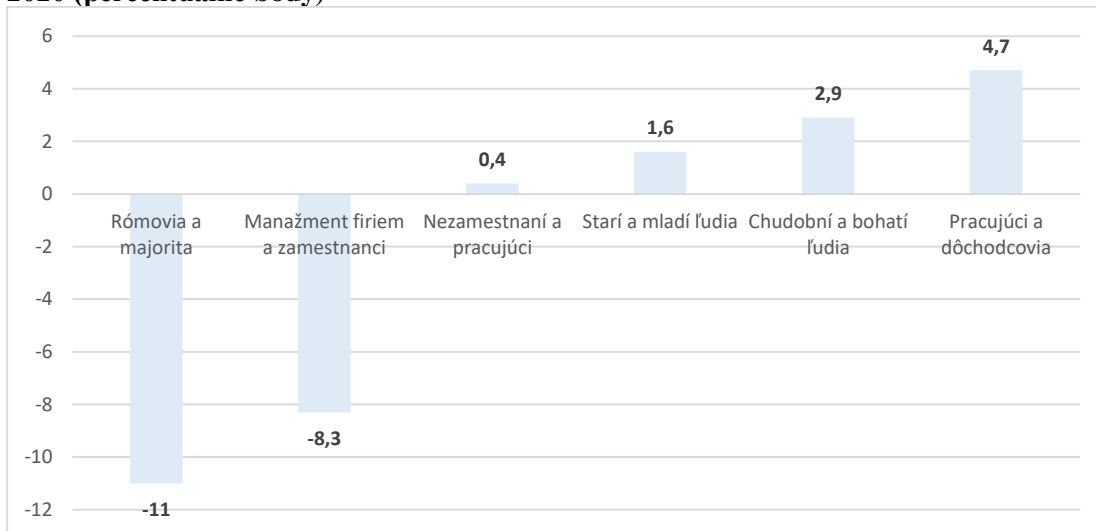
zastúpenie presvedčenia, že na Slovensku existuje silné alebo veľmi silné napätie medzi pracujúcimi a dôchodcami.

Graf 3: V každej krajine niekedy vládne medzi rôznymi sociálnymi skupinami napätie. Čo si myslíte, aké silné napätie je medzi nasledujúcimi skupinami u nás? (% , 2020)

Zdroj: IVPR, 2020

Graf 4: „Silné“ a „veľmi silné“ napätie medzi sociálnymi skupinami – zmena medzi rokmi 2014 a 2020 (percentuálne body)

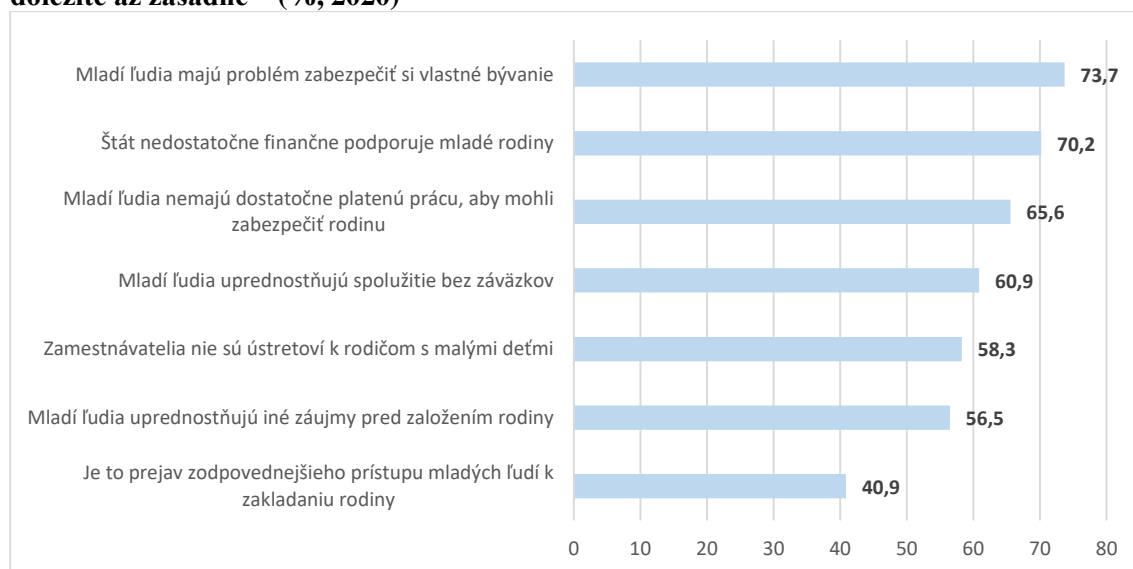
Zdroj: IVPR, 2020, 2014

NÁZORY NA RODINNÉ SPRÁVANIE A RODINNÚ POLITIKU

Prieskum sa zameril na dva aspekty rodinnej politiky: na vnímanie stratégií rodinného správania a na zameranie rodinnej politiky a jej nastavenia. Meniace sa stratégie postupne menia terén pre intervencie rodinnej politiky. Zároveň, existujúca inštitucionálna podpora spoluutvára priestor pre rozhodovanie sa o kľúčových krokoch v súvislosti so zakladaním rodiny či posunmi v rodinnom cykle.

Jednu z dôležitých zmien rodinného správania predstavuje posun zakladania si vlastnej rodiny do vyššieho veku. V prieskume sme sa pozreli na vnímanie skutočností, ktoré na to vplyvajú. Respondentom bola položená nasledujúca otázka: „V posledných rokoch sa výrazne posúva vek, keď sa ľudia sobášia, a aj vek, keď majú prvé dieťa. Čo je, podľa Vás, príčinou toho, že mladí ľudia na Slovensku odkladajú založenie rodiny? Prečítam vám viacero dôvodov a Vy pri každom posúďte, do akej miery ide o závažnú príčinu odkladania založenia rodiny.“ Respondenti posudzovali dôležitosť každej z predložených skutočností. Ako kľúčový faktor odkladu založenia rodiny do vyššieho veku sa ukazuje problém so zabezpečením vlastného bývania. Takmer tri štvrtiny respondentov to považujú za dôležitú alebo až zásadnú príčinu. Za ním nasleduje nedostatočná finančná podpora mladých rodín zo strany štátu (70 %). Možno trochu prekvapivo – názor, že mladí ľudia nemajú dostatočne platenú prácu, aby mohli zabezpečiť rodinu je až na treťom mieste. Skutočnosti súvisiace s preferenciami mladých ľudí sa objavujú až na pomyselnom konci zoznamu⁵, avšak až na jednu výnimku. Je ňou možnosť, že odkladanie založenia rodiny je spôsobené tým, že „mladí ľudia uprednostňujú spolužitie bez záväzkov“. Štvrtý najvyšší podiel respondentov, ktoré to považujú za veľmi dôležitú až zásadnú príčinu ukazuje, že verejnosť silno reflektuje reálne pozorovateľné zmeny v správaní mladých ľudí a vývoji partnerského spolužitia, ktoré sa na Slovensku v posledných dekádach odohrávajú.

Graf 5: Príčiny odkladania založenia rodiny – podiel respondentov, ktoré ich považujú za „veľmi dôležité až zásadné“ (% , 2020)

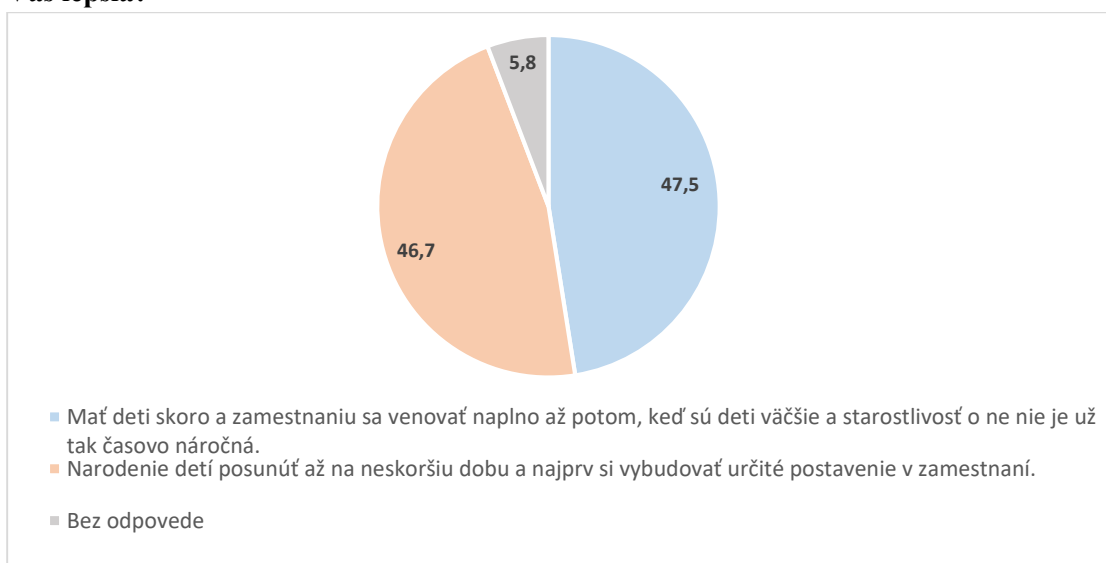
Zdroj: IVPR, 2020. Odpoveď „veľmi dôležité až zásadné“ vznikla na základe re-kategorizácie pôvodnej škály.

⁵ Neznamená to, že miera ich pociťovanej závažnosti je nízka, ale vypovedá to o ich relatívnej pozícii voči iným dôvodom.

Rôzne sociálno-demografické kategórie zdieľajú veľmi podobné rozloženie názorov na príčiny odkladu založenia rodiny. Sú ale dve zaujímavé výnimky: rozdiely nájdeme medzi ľuďmi žijúcimi v malých obciach a veľkých mestách a medzi mladými ľuďmi a staršími vekovými kategóriami. Ľudia z malých obcí považujú prvé tri skutočnosti - problém so zabezpečením bývania, nedostatočnú finančnú podporu od štátu a slabo platenú prácu - za veľmi dôležité až zásadné dôvody oveľa častejšie než ľudia vo väčších mestách. Rozdiely medzi vekovými skupinami sa týkajú skutočností, ktoré odkazujú k správaniu sa a preferenciám mladých ľudí. Podiel osôb mladších než 25 rokov, ktoré považujú uprednostňovanie spolužitia bez záväzkov a uprednostňovanie iných záujmov pred založením rodiny za „veľmi dôležité až zásadné“ príčiny, je výrazne nižší než je tomu vo starších vekových kategóriách. Zároveň, mladí ľudia sú oveľa častejšie presvedčení o tom, že za odkladaním založenia rodiny je ich zodpovedný prístup.

Pri plánovaní rodičovstva zohrávajú rolu aj úvahy o zamestnaní a pracovných vyhlídkach. Dve odlišné stratégie plánovania rodiny a zamestnania, medzi ktorými si mohli respondenti vybrať, získali rovnakú podporu. K stratégii „Mať deti skoro a zamestnaniu sa venovať naplno až potom, keď sú deti väčšie“ sa priklonilo 47,5 % respondentov. Posun narodenia detí na neskoršiu dobu - až po vybudovaní si postavenia v zamestnaní, preferovalo 46,7 % opýtaných. Osou, pozdĺž ktorej sa láme príklon k jednej alebo druhej stratégii, je vek. Mladí ľudia preferujú druhú stratégiu. Medzi respondentmi vo veku 18 - 24 rokov sa k nej priklonilo 65 % osôb, medzi respondentmi vo veku 25 - 34 rokov to bolo 60 % osôb. Pre porovnanie, vo vekovej kategórii 45 - 54 rokov to bolo 48 %. Ak by sme sa pozreli na názory starších osôb, ktorých sa dané stratégie síce týkajú len málo, ale ich názory spoluformujú rozhodnutia mladšej generácie, situácia je diametrálne odlišná. Väčšina z nich (viac než 60 % v kategórii 55 rokov a viac) považuje za lepšiu stratégiu „Mať deti skoro a zamestnaniu sa venovať až potom, keď sú deti väčšie“.

Graf 6: Vo všeobecnosti, ktorá z týchto dvoch stratégií plánovania rodiny a zamestnania je podľa Vás lepšia?

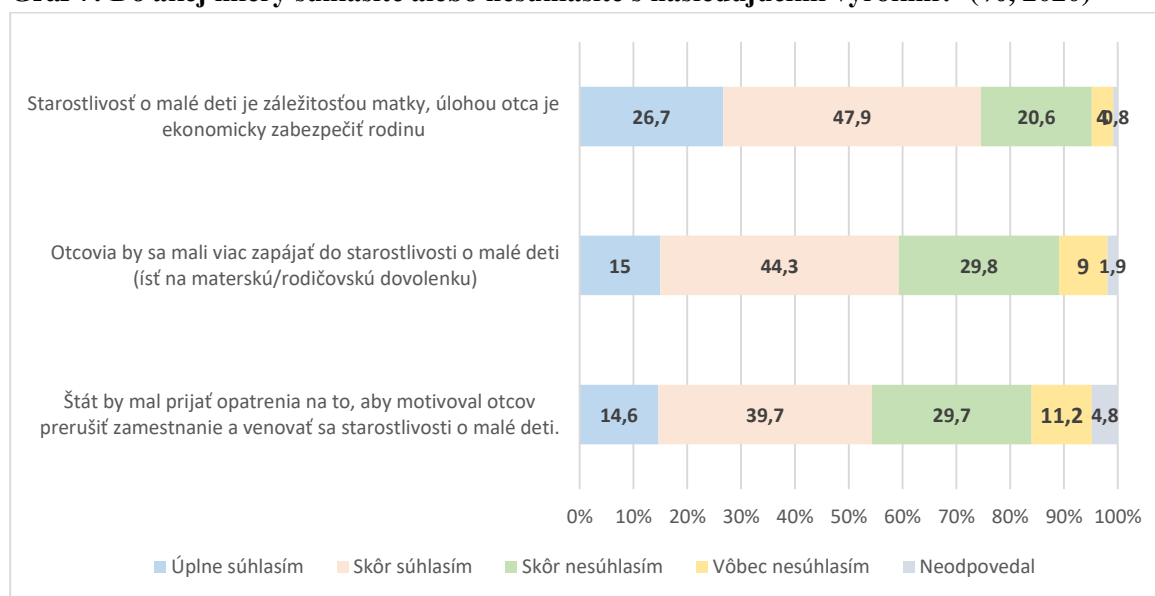

Zdroj: IVPR, 2020.

Ďalším trendom, ktorý ovplyvňuje podobu rodinnej politiky, je zvyšujúca sa miera participácie otcov na starostlivosti o malé deti. Verejná mienka je v tomto ohľade trochu rozpoltená. Predstava rodičovstva ako primárnej záležitosti žien je medzi obyvateľmi Slovenska stále silno prítomná (graf 7). Na strane druhej, aktívne zapájanie sa otcov do starostlivosti a výchovy malých detí vo forme prechodu na materskú alebo rodičovskú dovolenku má síce slabšiu, ale stále výraznú podporu verejnosti.

S názorom, že „starostlivosť o malé deti je záležitosťou matky, úlohou otca je ekonomicky zabezpečiť rodinu“ súhlasili tri štvrtiny opýtaných. S touto tradičnou deľbou rol vyjadrilo silný súhlas až 27 % respondentov. Na strane druhej, k názoru, že „otcovia by sa mali viac zapájať do starostlivosti o malé deti (ísť na materskú/rodičovskú dovolenku)“ sa priklonila viac než polovica respondentov (59 %). O čosi nižšiu, ale stále nadpolovičnú podporu (54,3 %) získalo tvrdenie „Štát by mal prijať opatrenia na to, aby motivoval otcov prerušiť zamestnanie a venovať sa starostlivosti o malé deti“.

Graf 7: Do akej miery súhlasíte alebo nesúhlasíte s nasledujúcimi výrokmi? (% , 2020)

Zdroj: IVPR, 2020.

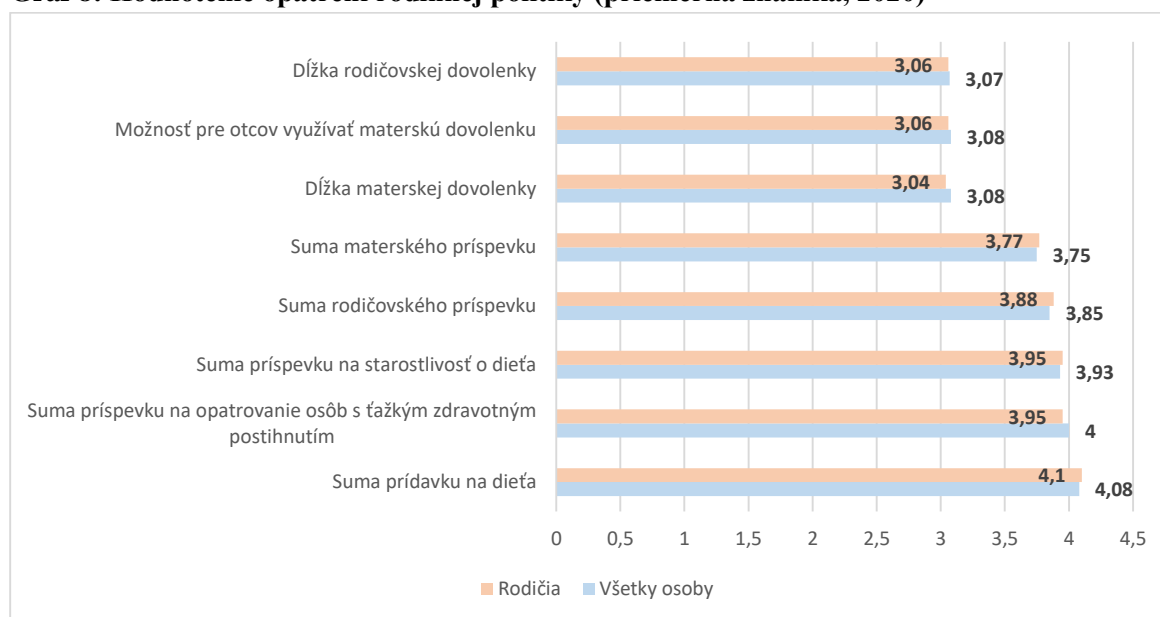
Detailnejší pohľad na odpovede respondentov ponúka očakávané vzorce. Tradičná deľba rol je predovšetkým vecou menších obcí a miest a ľudí vo vysokom veku. Súhlas s väčším zapojením otcov do starostlivosti o malé deti je najrozšírenejší vo veľkých mestách a u mladších vekových kategórií. Rovnako to platí aj o súhlase s tým, že štát by mal byť aktívnejší v motivácii otcov, aby prerušili zamestnanie a venovali sa starostlivosti o deti. Aktívne otcovstvo je oveľa častejšie vnímané ako pozitívny krok aj respondentmi, ktorí už majú rodiny a deti.

Súčasťou výskumu bolo aj explicitné zhodnotenie existujúcich opatrení rodinnej politiky na Slovensku, a to prostredníctvom klasických školských známok. Cieľom bolo získať spätnú väzbu na fungovanie nástrojov, s ktorými sa stretne počas svojho života veľká časť populácie. To všetko s vedomím, že každé takéto hodnotenie môže byť ovplyvnené aj faktormi, ktoré sa priamo netýkajú samotného nastavenia rodinno-politických opatrení. Ako ukazuje graf 8, priemerná známka sa pohybuje medzi trojkou a štvorkou. Celkovo platí, že priaznivejšie hodnotenie získali nástroje, ktoré sú svojou povahou nefinančné, a menej priaznivo boli

hodnotené finančné transfery. Najlepšie hodnotenie získala dĺžka rodičovskej a materskej dovolenky a možnosť využívať materskú dovolenku otcami. Výška finančných dávok poskytovaných počas rodičovskej a materskej dovolenke boli hodnotené horšie. Najhoršiu priemernú známku verejnosť vystavila sume príspevku na starostlivosť o dieťa, príspevku na opatrovanie osôb s ťažkým zdravotným postihnutím a prídavku na dieťa. Graf ukazuje, že hodnotenie rodičov – teda osôb, ktoré majú priamu bezprostrednú alebo nedávnu skúsenosť s danými rodinno-politickými intervenciami – sa neodlišuje od hodnotenia celej vzorky. Mierne odlišné hodnotenie nájdeme medzi respondentmi z menších miest, ktorí vo všeobecnosti boli pri hodnotení prísnejší. Horšie hodnotenia dávali v priemere aj respondenti s nižším vzdelaním a nižším príjmom.

Graf 8: Hodnotenie opatrení rodinnej politiky (priemerná známka, 2020)

Zdroj: IVPR, 2020. Bodové hodnotenie od 1 (výborne) do 5 (nedostatočne).

ZHRNUTIE

- *Drvivá väčšina verejnosti je presvedčená, že na Slovensku nie sú vytvorené podmienky pre to, aby sa ľudia ohrození sociálnym vylúčením mali na koho obrátiť o pomoc a aby mohli zlepšiť svoje postavenie.*
- *Nezanedbateľná časť verejnosti vníma Slovensko ako krajinu, kde úsilie a talent prinášajú ovocie.*
- *Sociálnu súdržnosť ohrozujú rôzne konflikty a napätia. Veľkým problémom v očiach verejnosti sú vzťahy medzi majoritou a rómskou populáciou. Viac než tri štvrtiny respondentov hodnotilo vzťahy medzi Rómami a majoritou ako silno napäté.*
- *Za kľúčový faktor odkladu založenia rodiny do vyššieho veku je považovaný problém so zabezpečením vlastného bývania. Za ním nasleduje nedostatočná finančná podpora mladých rodín zo strany štátu.*
- *Pri uvažovaní o plánovaní rodiny a zamestnania väčšina mladých ľudí považuje za lepšiu stratégiu „narodenie dieťaťa posunúť na neskoršiu dobu a najprv si vybudovať určité postavenie v zamestnaní“.*
- *V súvislosti so starostlivosťou o malé deti veľká časť verejnosti súhlasí s tradičnou delbou rol. Zároveň existuje silný príklon k väčšiemu zapojeniu otcov do starostlivosti o malé deti a k tomu, aby štát bol aktívnejší v ich motivácii.*
- *Pri hodnotení rodinno-politických intervencií najlepšie hodnotenie získala dĺžka rodičovskej a materskej dovolenky a možnosť využívať materskú dovolenku otcami. Najhoršiu priemernú známku verejnosť vystavila sume príspevku na starostlivosť o dieťa, príspevku na opatrovanie osôb s ťažkým zdravotným postihnutím a prídavku na dieťa.*